

Lutfullayev Abduvali Abdunabiyevich
Qarshi Xalqaro universiteti dotsenti
Abduvalilutfullayev8@gmail.com 90 175-42-07

UDK 101.395:3

MA'NAVIY TARBIYA — JAMIYAT TARAQQIYOTINING MUHIM OMILI

Annotatsiya: Maqolada Ma'naviy tarbiya har bir jamiyatning asosi, uning madaniy va ma'naviy yuksalishining kafolat, Jamiyat taraqqiyoti faqat iqtisodiy va texnologik rivojlanish orqali emas, balki ma'naviy qadriyatlar, axloqiy fazilatlar va insoniylik tamoyillariga asoslangan holda amalga oshirilishi, hamda ma'naviy tarbiya nafaqat oilalar, balki ta'lim tizimi, madaniy muassasalar va umuman, butun jamiyatning ustuvor vazifasiga aylanishi haqida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Ma'naviyat, ma'naviy tarbiya, barkamol shaxs, jamiyat, hushyorlik va sezgirlik, qat'iyat va mas'uliyat.

Lutfullayev Abduvali Abdunabiyevich
Associate professor of the Karshi international university
Abduvalilutfullayev8@gmail.com 90 175-42-07

SPIRITUAL EDUCATION IS AN IMPORTANT FACTOR IN SOCIETY DEVELOPMENT

Annotation: The article presents information about the fact that Spiritual education is the foundation of every society, a guarantee of its cultural and spiritual advancement, that the development of society is carried out not only through economic and technological development, but also based on spiritual values, moral qualities and humane principles, and that spiritual education has become a priority task not only for families, but also for the education system, cultural institutions and society as a whole.

Keywords: Spirituality, spiritual education, a harmonious personality, society, vigilance and sensitivity, determination and responsibility.

Лутфуллаев Абдували Абдунабиевич
Доцент Каршинского международного университета
Abduvalilutfullayev8@gmail.com 90 175-42-07

ДУХОВНОЕ ВОСПИТАНИЕ – ВАЖНЫЙ ФАКТОР РАЗВИТИЯ ОБЩЕСТВА

Аннотация: В статье представлена информация о том, что духовное воспитание является основой любого общества, залогом его культурного и духовного развития, что развитие общества осуществляется не только через экономическое и технологическое развитие, но и на основе духовных ценностей, нравственных качеств и гуманистических принципов, и что духовное воспитание стало приоритетной задачей не только для семьи, но и для системы образования, учреждений культуры и общества в целом.

Ключевые слова: Духовность, духовное воспитание, гармоничная личность, общество, бдительность и чуткость, целеустремленность и ответственность.

Kirish.

Bugungi kunda ma'naviyat masalasi dolzarb muammolardan biri sifatida talqin qilinib, yoshlarning ma'nan yetuk, barkamol shaxs sifatida kamol topishida ta'lim-tarbiya jarayonini uzluksiz tarzda o'qitish talab etilmoqda. Prezidentimiz SH.M.Mirziyoyev ma'naviyatga shunday ta'rif berganlar: "Yangi O'zbekistonni barpo etish ustunlaridan biri – kuchli ma'naviyatdir. Agar kimdir, ma'naviyat masalasi – bu faqat idora va Ma'naviyat markazi yoki tegishkli vazirlik va idoralarning ishi, deb o'ylasa xato qiladi. Bularning barchasi oldimizda turgan eng asosiy, eng muhim vazifalardan biridir".

"Agar jamiyat hayotining tanasi iqtisodiyot bo'lsa, uning joni va ruhi ma'naviyatdir. – dedi Shavkat Mirziyoev yig'ilishda. – Biz yangi O'zbekistonni barpo etishga qaror qilgan ekanmiz, ikkita mustahkam ustunga tayanamiz. Birinchisi – bozor tamoyillariga asoslangan kuchli iqtisodiyot. Ikkinchisi – ajdodlarimizning boy merosi va milliy qadriyatlarga asoslangan kuchli ma'naviyat.

Adabiyotlar tahlili.

Ma'naviyat va ma'naviy tarbiya bo'yicha ko'pgina ishlar amalga oshirilgan. Shulardan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" 2019-yil 3-maydagi PQ-4307-son [qarori](#)[1], Prezidentimizning nutqlari va asarlarida [1, 3], Karimov I.A. [5], Erkayev [4] Abdixodirova G.Z., Magzimova G., Kuybakova O. "Shaxsni ma'naviy-axloqiy ruhda tarbiyalash"[8]. tadqiqotlar olib borgan.

Tadqiqot metodologiyasi.

Ma'naviy tarbiya jamiyat taraqqiyoti uchun muhim omildir. U insonlarning axloqiy va madaniy yuksalishini ta'minlab, jamiyatni mustahkamlaydi. Shu sababli, har bir fuqaro ma'naviy jihatdan yuksak bo'lishga intilishi va boshqalarga ham shunday intilish uchun yordam berishi lozim. Zero, ma'naviy boylik — bu jamiyatning eng bebaho xazinasi ekanligi bo'yicha tavsiyalar keltirib o'tildi.

Tahlillar va natijalar.

Ma'naviy tarbiya – yuksak ma'naviyatni tarbiyalash vositasi, muayyan shaxs, jamoa, muayyan guruh, jamiyat, millatda jismoniy barkamollik, ruhiy, axloqiy, ma'naviy yetuklik kabi sifatlarni shakllantirishga qaratilgan amaliy ta'lim-tarbiya jarayonini ifodalovchi tushuncha. Insonning jamiyatda yashashi uchun zarur bo'lgan ma'naviy xususiyatlarni tarbiyalash uning eng asosiy qadriyat sifatidagi mohiyatini ta'minlaydigan qadimgi va abadiy qadriyatdir. Yurtboshimiz ta'kidlanganidek, ma'naviy tarbiya masalasida hushyorlik va sezgirlik, qat'iyat va mas'uliyat yo'qotilsa, bu o'ta muhim ish o'z holiga, o'zibo'larchilikka tashlab qo'yilsa, muqaddas qadriyatlarga yo'g'rilgan va ulardan oziqlangan minglab yillik milliy-etnik asoslarga ega millat ma'naviyati va tarixiy xotirasidan ayrilib, oxir-oqibatda umumbashariy taraqqiyot yo'lidan chetga chiqib qolishi mumkin.

"Globallashuv jarayonida axborot maydonidagi yangilanishlar ta'siri kuchayib, ommaviy axborot vositalarining o'рни va ahamiyati ham tobora ortib bormoqda. Barcha sohalar kabi axborot olish va uni yetkazish, ta'sirchan jamoatchilik fikrini shakllantirish borasida ham raqobat keskin tus olmoqda. Bunday murakkab sharoitda hayot oldimizga yangi-yangi talab va vazifalarni

qo‘ymoqda”[3] O‘zbekistonning taraqqiyot dasturi, uzoq va davomli maqsadlarni belgilashda xalqning moddiy va ma‘naviy olamini yuksaltirish, yosh avlodni ajdodlar qoldirgan o‘lmas merosni chuqur o‘rganish, anglash, qadrlash bilan birga, umumbashariy qadriyatlar, zamonaviy ilm-fan cho‘qqilarini egallash ruhida tarbiyalash masalasi ustuvor vazifa qilib olingan. Chunki, ertaga kattalar o‘rnini bosadigan yoshlar aynan shunday oziqlangan zaminda voyaga yetgan taqdirdagina komil insonlar bo‘lib, haqiqiy tayanch va suyanchga, yengilmas ma‘naviy kuchga aylanib, jahon maydonlarida har qanday bellashuv va sinovlarga tayyor tura oladilar. Inson va jamiyatning mavjudligini ta‘minlaydigan qadriyatlar ma‘naviy tarbiya tufayli ajdodlardan asta-sekin tadrijiy ravishda avlodlarga o‘tadi.

Ma‘naviy tarbiya atamasi keng ma‘noda inson shaxsini shakllantirishga, uning ishlab chiqarish va ijtimoiy, madaniy, ma‘rifiy hayotda faol ishtirokini ta‘minlashga qaratilgan barcha ma‘naviy ta’sirlar, tadbirlar, harakatlar, intilishlar yig‘indisini anglatadi. Bunday tushunishda ma‘naviy tarbiya faqat oila, maktab, bolalar va yoshlar tashkilotlarida olib boriladigan tarbiyaviy ishlarni emas, balki butun ijtimoiy tuzum, uning yetakchi g‘oyalari, adabiyot, san‘at, kino, radio, TV, OAV va boshqa faoliyatini ham o‘z ichiga oladi. Shuningdek, keng ma‘nodagi ma‘naviy tarbiya tushunchasi tarkibiga bu sohada ta‘lim va ma‘lumot olish ham kiradi. Tor ma‘noda, ma‘naviy tarbiya muayyan shaxsning ma‘naviy rivoji, dunyoqarashi, axloqiy qiyofasi, estetik didini o‘stirishga yo‘naltirilgan pedagogik faoliyatni anglatadi. Bunday ma‘naviy tarbiya oila va tarbiyaviy muassasalar hamda jamoat tashkilotlari doirasida amalga oshiriladi. “Odamlarda asl insoniy xususiyatlar: ong, tafakkur, o‘zligini anglash odob-axloqi va madaniyati tarbiya orqali vujudga keladi”[4]

Har qanday ma‘naviy tarbiya ta‘lim bilan chambarchas bog‘liq holdagina mavjud bo‘ladi. Chunki, ta‘lim va ma‘lumot olish jarayonida shaxsning bilimi ko‘payibgina qolmay, balki ma‘naviy-axloqiy sifatlarining qaror topishi ham tezlashadi. Shu bois ota-bobolarimiz qadimdan bebaho boylik bo‘lmish ilmu ma‘rifat, ta‘lim-tarbiyani inson kamoloti va millat ravnaqining eng asosiy sharti hamda garovi deb bilganlar. Ma‘naviy tarbiya har qanday jamiyat va mamlakat

hayotida hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Chunki uning o'sishi va taraqqiyoti uchun moddiy va ma'naviy boyliklar ishlab chiqarish to'xtovsiz ravishda yuksalib borishi lozim. Buning uchun yosh avlod ushbu boyliklarni yaratishda o'z ajdodlaridan yuqori darajaga ko'tarilmog'i darkor. Jamiyat taraqqiyotining turli davrlarida ma'naviy tarbiya turlicha izohlab kelingan. Sobiq ittifoq davrida hukmron mafkura ma'naviy tarbiyaga sinfiy va partiyaviy hodisa sifatida yondashishni talab etgan, bu jarayonda milliy xususiyatlar dyeyarli hisobga olinmagan edi.

Ma'naviy tarbiyaning ahamiyatini Prezidentimiz oxirgi yillarda qayta-qayta ta'kidlashlari bejiz emas. Eng avvalo shuni ta'kidlash kerakki, ma'naviy tarbiya - tarbiya tizimining aloxida unsuri sifatida ilk bora qaralmoqda, uning mazmuni va mohiyatini aniqlash, ijtimoiy mavqeini belgilash, kutilayotgan natijalarni aniqlashtirish va unga erishish yo'llarini aniq-tiniq ko'rsatilishi masalalari kun tartibiga qo'yilmoqda. Buni yangicha novatorlik yondashuvi deb qarash kerak.

Ma'naviy tarbiyaning o'ziga xosligi haqida so'z borar ekan, uning tarbiyaning boshqa shakllari – ahloqiy, badiiy-estetik, diniy, huquqiy va siyosiy tarbiya bilan aloqadorligi va bog'liqligini nazarda tutib, quyidagilarga e'tibor berilishi lozim: 1) ma'naviy tarbiya mazmunan va mohiyatan boshqa tarbiya shakllariga nisbatan keng ko'lamni va chuqur mazmunga ega. 2) ma'naviy tarbiyani ahloqiy tarbiya doirasida cheklash (shunday xollar uchraydi) to'g'ri emas, chunki ahloqiy fazilatlar ma'naviyatliylilik mazmuni va mohiyatini bir tomonidir xolos. 3) ma'naviy tarbiya ma'lum ma'noda boshqa tarbiya shakllariga nisbatan integrativ funktsiyani bajaradi, ya'ni xar-bir tarbiya sohasida erishilgan natijalar oxir oqibatda shaxs ma'naviyati mazmuniga kiradi, uni boyitadi.

O'zbekiston istiqlolga erishgach, ma'naviy tarbiyaga bog'liq jarayonlarga yangi hamda sog'lom tafakkurga tayangan holda yondashuv qaror topa boshladi. Uni izohlashda g'ayriilmiy sinfiy-partiyaviy yondashuvdan voz kechildi. Ma'naviy tarbiyaning milliy va umuminsoniy asoslariga alohida e'tibor qaratilmoqda. Ma'naviy va jismoniy barkamol avlodni tarbiyalash masalasi bugungi O'zbekiston uchun umummilliy, umumdavlat miqyosidagi vazifa bo'lib, bu ezgu maqsad

yo'lida amalga oshirilayotgan ishlarni izchillik va qat'iylik bilan davom ettirish mazkur sohadagi asosiy mezonga aylandi. Bu borada jamiyatni doimiy harakatga keltirib turadigan kuch – milliy g'oya, milliy manfaatga xizmat qiladigan qadriyatlarni, ilg'or demokratik qoida va tushunchalarni aniq-ravshan tasavvur etish, ularni o'rganish, borini asrab-avaylash, boyitish, rivojlantirish, xalqni, avvalo, o'sib kelayotgan yosh avlodni ana shu bilim va ko'nikmalar bilan tarbiyalash – ma'naviy tarbiya sohasidagi eng ustuvor vazifa hisoblanadi. Masalaning bu tarzda qo'yilishining asosiy sababi shundaki, bugungi yoshlar nafaqat o'quv dargohlarida, balki radio, TV, matbuot, Internet kabi vositalar orqali ham rang-barang axborot va ma'lumotlarni olmoqdalar.

Jahon axborot maydoni kengayib borayotgan sharoitda, bolalar, yoshlar ongini faqat o'rab-chirmab, uni o'qima, buni ko'rma deb bir tomonlama tarbiya berish, ular atrofini axborot davrida temir devor bilan o'rab olish, zamon talabiga, jamiyat maqsad-muddaolariga ham to'g'ri kelmaydi. “Eng katta meros - bu yaxshi tarbiya. Eng katta qashshoqlik esa - bu bilimsizlik”. Shunday ekan, o'z ustimizda tinmay ishlashimiz kerak”[2], - dedi yurboshimiz Shavkat Mirziyoyev. Demak, yoshlarni ma'naviy jihatdan shunday tarbiyalash lozimki, ular Internet – axborot bozoriga kirganda faqat o'zi, el-yurti uchun zarur, foydali, ma'naviy asoslarga daxl qilmaydigan narsani olsin. Yoshlarga Internetdan, axborotdan foydalanish, axborot iste'moli madaniyatini o'rgatishda dunyoning qaysi burchagidan qanday ma'lumot kelmasin, qanday ma'naviy tajovuz tahdid solmasin, har qanday holatda ham ma'naviy-ruhiy jihatdan ogoh va hushyor, turli axboriy xurujlardan o'zlarini yo'qotib qo'ymaydigan barkamol shaxslarni shakllantirish bu sohadagi ma'naviy tarbiyaning asosiy mezoni bo'lmog'i lozim. Shu boisdan ham o'sib kelayotgan avlodning ma'naviy tarbiyasiga javobgarlik hissi bilan yondashish masalasi doimo oila, mahalla, maktab va ta'lim muassasalari, umuman, barchaning diqqat-markazida turmog'i lozim.

Yoshlarni ham jismoniy, ham ma'naviy jihatdan to'g'ri tarbiyalashda zamonaviy medisina, pedagogika, psixologiya fanlari tavsiyalarini har bir oilada joriy qilish ayniqsa zarur. Har bir oila, ota-ona, eng avvalo, bola timsolida shaxsni

ko‘rishi, uning uchun shaxsga tegishli barcha huquq va erkinliklarni ta‘minlashi borasida o‘zining mas‘ul ekanligini doimo his etib turishi nihoyatda muhim. Istiqlool yillarida kamdan-kam mamlakatda mavjud bo‘lgan noyob idora – mahalla ham milliy-ma‘naviy qadriyatlarni asrab-avaylashda, el-yurt tinchligi va osoyishtaligini mustahkamlashda, yoshlarning ma‘naviy tarbiyasi va ularni komil inson etib tarbiyalashda muhim ahamiyatga ega bo‘lmoqda. Dunyoning pastu balandini ko‘rgan mahalla oqsoqollari, kayvoni onaxonlar o‘zlarining hayot tajribasi bilan yoshlarga ma‘naviy tarbiya va saboq berib, xalq an‘analari davomiyligini asrab-avaylab kelayotgani ibratlidir. Bunda mahallaga xos hayot tarzi va turmush madaniyati, qo‘ni-qo‘shni va mahallako‘y o‘rtasidagi munosabatlarning ta‘siri katta.

Xulosalar.

Ma‘naviy tarbiyaning qirralari juda ko‘p. “...qayerda yuksak aql-idrok va tafakkur hukmron bo‘lsa, o‘sha yerda ma‘naviyat qudratli kuchga aylanadi”[5]. Ma‘naviy tarbiyada milliy g‘oya, milliy g‘ururni yuksaltirishga xizmat qiladigan timsollar, ramzlarning har biri – katta bir darslik, kuchli tarbiya vositasi hisoblanadi. Bundan tashqari, buyuk ajdodlar tavallud sanalarini nishonlash ham ma‘naviy va tarixiy ahamiyatga ega. Bunday marosimlarni o‘tkazish orqali yoshlar yangi qadriyatlar asosida tarbiyalanadi, ular qalbiga tarixni anglash va qadrlash, o‘tmishga hurmat bilan yondashish, ularni asrab-avaylash, shu xalqqa mansubligi bilan g‘ururlanish tuyg‘ulari singdiriladi. Umuman olganda, ma‘naviy jihatdan yaxshi tarbiya olgan shaxs o‘z aqli, o‘z tafakkuri, o‘z mehnati, o‘z mas‘uliyati bilan ongli ravishda, ozod va hur fikrli inson bo‘lib yashaydi. Bunday odamlar uyushgan jamiyatni, ular barpo etgan ma‘naviy-ruhiy muhitni, soxta aqidalar, vayronkor g‘oyalar va ma‘naviy tajovuzlar bilan buzish qiyin. Ularni o‘zlari aql-idrok va qalb amri bilan tanlab olgan hayotiy maqsadlaridan chalg‘itib ham bo‘lmaydi. Hozirgi davrda ma‘naviy tarbiya yo‘nalishida mamlakat oldida turgan muhim vazifalarni bajarish, el-yurtga fidoyi va sadoqatli, haqiqiy vatanparvar, chuqur bilimli va ma‘nan barkamol shaxslarni tarbiyalash bu borada xizmat

qiladigan ziyoli va xizmatchilar, o'qituvchilar va mutaxassislar, umuman, barcha ma'naviyat va ma'rifat sohasi xodimlarining muqaddas burchiga aylandi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Ma’naviy-ma’rifiy ishlar samaradorligini oshirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida” 2019-yil 3-maydagi PQ-4307-son [qarori](https://lex.uz/ru/docs/-4676839) // <https://lex.uz/ru/docs/-4676839>
2. Shavkat Mirziyoyev Oliy Majlisning Senati va Qonunchilik palatasiga navbatdagi Murojaatnomani // <https://www.uzreport.news/politics/shavkat-mirziyoyev-eng-katta-meros-bu-yaxshi-tarbiya-eng-katta-qashshoqlik-esa-bu-bilimsiz>
3. Мирзиёев Ш.М. Янги Ўзбекистон стратегияси. – Тошкент. “O‘zbekiston”, 2021. – б.383
4. Erkayev A.P. “Ma’naviyatshunoslik” (2-tom).- Toshkent: Ma’naviyat, 2018.- b.323
5. Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat-yengilmas kuch. –Toshkent: Ma’naviyat, 2008. – B. 116.
6. Ахмедова, М., & Нарметова, Ю. (2022). Neyropedagogika va neyropsixologiya rivojlanib kelayotgan yangi fan sohasi sifatida. Общество и инновации, 3(2/S), 103- 109.
7. Lutfullayev A. “Influence of virtuality on human spiritual world” American Journal Of Social Sciences And Humanity Research, 2023. b-45-48.
8. Abdixodirova G.Z., Magzimova G., Kuybakova O. “Shaxsni ma’naviy-axloqiy ruhda tarbiyalash”. Академические исследования в современной науке,2(5), (2023). 110-114.
9. Toshxo‘jayev A., “Ma'naviyat asoslari”, Toshkent, 2018.
10. Erkayev A.P. “Ma’naviyatshunoslik” (1-tom).- Toshkent: Ma’naviyat, 2018.- b.390

Axborot manbalari

<https://oyina.uz/uz/teahause/1888>

www.ma'naviyat.uz